

skom institutu 'Svetozar Ritig' u Zagrebu — stvori centar za glagoljsku dokumentaciju i glagoljsku i crkvenoslavensku — paleografsku, jezičnu i književnu — bibliografiju; 3. da spomenuti institut izradi i objavi kraći, pregledni katalog glagoljskih rukopisa i fragmenata u zemlji i inozemstvu; 4. da se — prema teritorijalnoj povezanosti — potaknu Akademije nauka da u svoje radne planove uvrste — na kolektivnoj osnovi — izradu kompendija staroslavenskog jezika, u kojima bi — posebno za glagoljsko i posebno za ćirilčko područje — uopće — bili prikazani paleografija, jezik i književnost sa svojim zajedničkim, pojedinačnim i mjesnim odlikama; 5. da se — posebno — pozovu Československá akademie věd u Pragu i Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i s njom zajedno Staroslavenski institut u Zagrebu da neovisno o čl. 4. ovih zaključaka pristupe izradi monografija o češkom (češko-moravskom) i hrvatskom glagolizmu sa svim komponentama koje ulaze u ta područja (uključujući ovamo i njihove uzajamne veze, zatim arheologiju, arhitektoniku, povijest, kao i vezu sa područjima ćirilice); 6. da se na sličan rad za svoja područja potaknu Bugarska akademija nauka u Sofiji i Makedonska akademija nauka i umjetnosti u Skoplju; 7. da se pomažu sva nastojanja: a) da glagoljanja i glagoljaškog pjevanja ondje gdje se narod njime danas služi, ne nestane i b) da se njihova građa sakuplja i njihova problematika znanstveno obrađuje; 8. preporučuje se narodnim vlastima da proučavanjima i brizi oko glagoljice, pruže svoju punu pomoć; 9. izriče se duboka zahvalnost Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, Staroslavenskom institutu 'Svetozar Ritig' i republičkim i saveznim organima SFRJ za saziv i organizaciju ovoga skupa, koji je uz direktnu znanstvenu korist koja je potekla od znanstvenih predavanja (28) i diskusija, jugoslavenskim i stranim slavistima pružio jedinstvenu priliku da se osobno upoznaju sa središtima glagoljaškog područja i s glagoljicom ondje gdje je kroz stoljeća — kroz punih 1100 godina odolijevala tuđinštini i čuvala i sačuvala slavensku narodnu svijest.»

A. Nazor

## VI. KONGRES SAVEZA SLAVISTIČKIH DRUŠTAVA SFR JUGOSLAVIJE

Od 6—12. listopada 1969. održan je u Budvi VI. kongres Saveza slavističkih društava Jugoslavije kojem je prisustvovalo oko 1000 ljudi. Vremenski period od četiri godine — koliko je prošlo od sarajevskog Kongresa — bio je nešto predug ali je u rezultatu pokazao i dobre strane dugog čekanja: klima npr. u lingvističkim krugovima bila je mirnija, a o problemima se raspravljalo trezvenije i otvorenije negoli prije nekoliko godina.

Na Kongresu se referiralo o unaprijed određenim temama, a svaki je referat imao nekoliko koreferata. Rad Kongresa bio je plenumski, što se nije pokazalo najsigurnijim rješenjem, jer su neki koreferati s malo specifičnijim temama — prema sarajevskom ovaj je Kongres donio proširenje tema u koreferatima — održani pred uglavnom nezainteresiranom publikom. Referati i velik dio koreferata bili su tiskani za učesnike Kongresa, no šteta je što veći broj njih nije izišao u časopisima i tako informirao širu publiku. Kao što je to već uobičajeno, kongresni materijal je ranije razaslan republičkim centrima i zainteresiranim ustanovama da bi se na vrijeme mogli napisati koreferati i pripremiti diskusija.

U pet radnih dana održano je šest referata i nekoliko desetaka koreferata. Najaktualnije su bile dvije teme: 1) o metodologiji povijesti književnosti i 2) o stanju i problemima u jugoslavenskoj lingvistici. Na njih ćemo se ukratko osvrnuti, a ostale samo uzgred spomenuti.

Referat o metodologiji povijesti književnosti (s osobitim osvrtom na hrvatsku književnost) I. Frangeša pobudio je veliku pozornost. Trećirao je pitanja: što bi trebalo da bude naša povijest hrvatske književnosti i što sve može biti predmetom povijesti književnosti. Nabrajajući što sve može biti polazište književnom historičaru Frangeš navodi filozofiju, sociologiju, ekonomiju, povijest, a povijest književnosti može se pisati pod kutom povijesti pojedinačnih djela, s gledišta idejnih ili političkih borbi, uporedo s poviješću

njezina jezika, s vrijednosno-estetskih pozicija itd. Upozorava na misao koju je napisao prije osam godina: »Dok još nisu sazrele prilike za široku, cjelovitu sintezu, naša nauka o književnosti i ne može tražiti ništa drugo doli pošteno ostvarivanje različitih, u našoj situaciji podjednako legitimnih pristupa književnom djelu odnosno razdoblju, jer nas svaki od njih, upravo zato što je historijska kategorija, kraćim ili duljim putem vodi do spoznaje umjetničkog fenomena koji je nemoguće izolirati od povijesti ljudske misli, običaja, politike, društva — ukratko od čitavog onog totaliteta koji zovemo životom.«

Mnogi će problemi otpasti a mnogi postati lakše rješivi jednom jedinom metodom — radom, zato treba početi odmah, zaključio je Frangeš svoj referat.

Na tu temu pročitani su slijedeći koreferati: O metodologiji povijesti književnosti (s osobitim obzirom na povijest usmene narodne književnosti) — T. Čubelić; Stanovište sadašnjosti i stanovnište prošlosti u hrvatskoj književnosti — S. Petrović; O specifičnosti metodologije naše književnosti (s osobitim obzirom na slovensku književnost) — F. Petre; O »evropskom kontekstu« nacionalne književnosti — I. Vidan; Sadašnji trenutak metodologije povijesti književnosti — J. Pogačnik; Neki načelni problemi rada na srpskoj književnosti XX stoljeća — F. Grčević; Za metodologijata na novata literaturna istorija — V. Antić; Za metodologijata na istorijata na literaturata. — Cvetković, Stefanovski, Jačoski; Učitelot vo očite na avtorot na prostranoto Kirilovo žitie — D. Šopov.

O karakteristikama jugoslavenskih književnosti u doba romantike referirao je A. Slodnjak (Jugoslavanske književnosti v dobi romantike, njihovi medsebojni odnosi in mesto v svetovni književnosti).

Jugoslavensko-sovjetskim književnim vezama poslije oktobarske revolucije pa do naših dana bavi se R. Lalić (Odnosi između sovjetske književnosti i književnosti jugoslavenskih naroda).

Sa graničnog područja jezika i književnosti bio je referat J. Vukovića (Nauka o jeziku i nauka

o književnosti). Zanima ga interdisciplinarni odnos između nauke o jeziku i nauke o književnosti. Zajednički napredak tih dviju disciplina — u našim prilikama — koče »tradicionalni metodi koji se okoštavaju i u jednoj i u drugoj...« Naglašava potrebu moderniziranja fakultetske nastave, stvaranje novog tipa srednjoškolskog nastavnika sa širim literarnim i lingvističkim obrazovanjem i stvaranje stručnjaka koji će u svom naučnom zvanju biti široko orijentiran.

S velikim zanimanjem očekivan je referat D. Brozovića »Stanje i problemi u jugoslavenskoj lingvistici«. O tome svjedoči i odziv koreferata — njih ukupno četrnaest. Zato nije bilo najsretnije što je organizator referat ostavio za pretposljednji dan, i što je referentu i četrnaestorici koreferenata stavljeno na raspolaganje samo jedno poslije podne. Sasvim slučajno propust je popravljen time što je u posljednji čas otkazao svoj dolazak prof. Stevanović pa su se Brozovićeve referat i nekoliko koreferata čitali već ujutro. Brozović razmatra »opće probleme i situaciju u našoj lingvističkoj znanosti ne samo sa stanovišta opće lingvistike već i lingvistike uopće« (iz referata). Prema stanju u staroj Jugoslaviji dosta smo napredovali: otvoreni su novi fakulteti, veći je broj jezičnih katedara, otvorene su nove institucije, povećao se broj kadrova, no u evropskim razmjerima zaostajemo, jer su druge evropske zemlje u posljednja tri desetljeća napredovale znatno više od nas. Ima u nas lingvistu — nastavlja Brozović — koji gaje zaista kvalitetnu i modernu lingvistiku, ali »nema lingvistike kao kompaktne znanstvene grane, kao sustavne i kontinuirane organizirane djelatnosti, planske, povezane, funkcionalne i djelotvorne, s istodobno i institucionaliziranom i otvorenom strukturom — nema dakle lingvistike koja bi bila više-manje homogen sustav, a ne samo heterogen mehanički zbroj diskontinuiranih i izoliranih pojedinaca i zatvorenih krugova« (iz referata).

Smatra da bi »zaostajanje opće lingvistike u Jugoslaviji bilo sigurno manje da nije svaka pojedina nacionalna lingvistika imala ambicije izgraditi kompletnu vlastitu tehničko-

-servisnu materijalnu bazu«. Na hrvatskosrpskom jezičnom području to se zaostajanje može pripisati »još jednom bitnom važnom uzroku, koji je podjednako zakačio i razvitak materijalne osnove (institucionalne, kadrovske, naučno-servisne, nakladne, tehničke itd.) i razvitak općelinguističke teoretske fizionomije i konkretne serbokroatističke naučnoistraživačke djelatnosti«. Pri tom Brozović misli na problem varijanata suvremenog hs. standardnog jezika, odnosno sh. standardnog jezika koja dva naziva smatra sinonimima. Upozorava da se upravo iz tako složene situacije mogu izvući praktične koristi, jer se velik dio poslova koji pojedine nacije moraju učiniti same ovdje može obaviti udruženim snagama dviju nacija »pod uvjetom da se zajedno rade zajednički poslovi, a ne da tko nameće išta u onim posebnima« (iz referata). Na taj način u nas se već došlo do lijepih rezultata u teoriji standardnog jezika. Situaciju u jugoslavenskoj lingvistici Brozović je prikazao objektivno ukazavši na nedostatke i probleme i zabilježivši rezultate, pa je njegov referat koreferentima i diskutantima bio dobra osnova za dalje raspravljanje o pojedinim problemima.

Brozović se osvrnuo na stanje i probleme i u slovenistici i makedonistici. Detaljnije su o tome informirali za slovensko jezično područje J. Toporišič, dok je pregled stanja jugoslavenske onomastike s posebnim osvrtom na makedonsku onomastiku dao T. Stamatovski. M. Pešikan u koreferatu »Dosadašnja proučavanja crnogorske govorne zone i dalje perspektive« između ostalog predlaže da se izvrši nužna praktička obrada jezičnog materijala i utvrdi stanje u tekstovima i stanje na terenu.

Zanimljiva pitanja je razmatrao M. Minović u koreferatu »O nekim problemima sh. lingvistike«. Težište je stavljeno na slijedeća: 1) odnos naše lingvističke nauke prema društvu u kome se razvija, 2) relacija avangardisti - konzervativci i 3) odgoj lingvističkih kadrova u nas. Prema Minoviću, najvažniji zadaci naših lingvisti bili bi: stvoriti stabilnu teoriju o suvremenom sh. književnom jeziku i na osnovi te teorije voditi jasnu i efikasnu književnoje-

zičnu politiku na čitavom terenu. Na tom poslu treba mobilizirati sve snage.

Naročito pažljivo saslušan je koreferat S. Markovića »Šta je zajedničko a šta posebno u varijantama sh. (hs.) književnog (standardnog) jezika«. Marković se zaustavio na Brozovićevu citatu: »Ukoliko kakav predmet ima dvojni prirodu, tj. posjeduje i opće (zajedničke) i posebne elemente, onda je iluzorno očekivati da se tim predmetom može operirati samo zajednički ili samo odvojeno«. Budući da se ova misao odnosi na naš standardni jezik i njegove varijante, Marković je želio odgovoriti na pitanje postavljeno u naslovu koreferata, i to kako on taj problem vidi u leksici u kojoj ima najviše razlika. Kao tema Markovićev referat je novina i pokušaj otvorenog sagledavanja situacije. Zamjerka bi mu bila što se u ilustracijama uglavnom navode primjeri iz književno-umjetničkih tekstova, dok je zanemaren poslovni jezik, te se na taj način ne dobiva prava slika čestote pojedinih leksema na terenu. Osim toga, pri navođenju primjera trebalo bi voditi računa o semantičkoj strani te stilskoj i afektivnoj vrijednosti. Zaključuje da postoji mali broj čistih varijantskih leksema i da razvojni tok ide u pravcu smanjenja razlika.

Asim Peco drži da su naše polemike o jeziku često preoštire i da malo koriste nauci o jeziku.<sup>1</sup> Govoreći o nazivu našega jezika kaže: »...danas se govori o srpskom jeziku koji treba da zamijeni dosadašnje nazive: istočna, ekavska, beogradska ili srpska varijanta i hrvatskom jeziku koji treba da zamijeni dosadašnje termine: zapadna, ijekavska, zagrebačka ili hrvatska varijanta sh. jezika« (str. 271). Smatra da svatko tko želi ima pravo svoj jezik nazivati »hrvatskim« ili »srpskim«. Međutim, zalažući se za demokratski način rješavanja tog pitanja, misli da je dužnost da se SR Crnoj Gori i SR Bosni i Hercegovini ostavi pravo samoodlučivanja, tj. da li će zadržati dvočlani naziv ili će se opredijeliti za jednočlani.

<sup>1</sup> A. Peco, Prava i dužnosti jezičkih stručnjaka, Književnost i jezik 3, Beograd 1969, str. 271—277.

B. Finka<sup>2</sup> se osvrnuo na onaj dio Brozovićeve referata gdje se govori o potrebi dobrih, modernih i opsežnih rječnika. Kako treba izgledati moderan rječnik i kako prikazati akcenatsku materiju u rječniku? »Bilo da informira ili normira, u rječniku treba da se i o naglasku nalazi čitava, a ne samo djelomična obavijest, isto onako kao što se traži da se pruži puna obavijest o fonetici, odnosno fonematici, morfonematici i semantici svake riječi« (str. 34). Dalje nastavlja: »Za standardni se rječnik mora odabrati najrazlikovniji naglasni sustav, tzv. maksimalni sustav novoštokavskog tipa« (str. 34). Da bi klasifikacija bila što praktičnija, pristupačnija i upotrebljivija, Finka predlaže da se različiti oblici ponašanja i raspodjele naglasaka svrstavaju u tipove po naglasnim kriterijima, a ne prema tome kojemu morfološkom tipu te riječi pripadaju, iako bi klasifikacija u kojoj bi se istim simboliima mogao definirati naglasni i oblični tip imala znatne prednosti.

O stanju i problemima jugoslaven-ske dijalektologije u svjetlu izrade dijalektoloških atlasa referirao je A. Šojat. Konstatira da za tako obiman posao kao što je izrada nacionalnih lingvističkih atlasa jugoslaven-skih jezika i izrada našeg dijela velikoga Općeslavenskoga lingvističkog atlasa (OLA) zahtijeva veći broj stručnjaka i veća financijska sredstva, jer će posao koji sada s velikim samoprijedorom i uspješno obavlja mali broj ljudi početi zaostajati, ako se ne organizira na široj osnovi. Naime sada nastupa faza kada treba sakupljenu građu — i onu koja će se još sakupiti — obraditi i prikazati na kartama, a za to su potrebni čitavi pogoni s kompletnom tehničkom stručnom i znanstvenom ekipom.

S područja historije jezika bila je tema A. Mladenovića<sup>3</sup> »Stanje i problemi u proučavanju književnog

<sup>2</sup> B. Finka, Naglasna tipologija i njena primjena u standardnim rječnicima, Jezik, XVII, Zagreb 1969/70, 33—36.

<sup>3</sup> A. Mladenović, Stanje i problemi u proučavanju književnog jezika vojvodanskih Srba u predvukovskoj eposi, Književnost i jezik 3, Beograd 1969, str. 228—235.

jezika vojvodanskih Srba u predvukovskoj eposi«. Dosad je u našoj nau-ci općenito prevladavalo mišljenje da se u ovom periodu prije pojave Vuka pisalo ruskoslavenskim i slavenosrpskim jezikom. Pri tom su izuzeti Dositej i pojedina djela ponekog pisca. Proučavanjem jezika pisaca koji djeluju u Vojvodini u to vrijeme Mladenović — kao i ostali autori koji se time bave — dolazi do zaključka da je pored ruskoslavenskog i slavenosrpskog u znatnoj mjeri postojao i narodni jezik u funkciji književnog jezika. Nakon popisa od 22 pisca i njihovih djela pisanih pretežno narodnim jezikom, autor napominje da sva ta djela nisu pisana »ni *ujednačenim* ni *zajedničkim* književnim jezikom narodnog tipa jer *takvog* jezika do pojave Vuka Karadžića kod nas nije ni bilo.« Odnos pisca prema upotrebi narodnog jezika u tiskanim djelima nije uvijek bio isti jer je namjena djela najčešće diktirala tip jezika: ruskoslavenski, slavenosrpski ili narodni.

Pored ovih referata i koreferata održano je i uvodno predavanje u povodu 1100-godišnjice smrti Ćirila Solunskog (Đ. Rašović: Rađanje književnosti Slovena) i prigodno predavanje o S. M. Ljubiši (D. Vučenov).

Na kraju Kongres se može povoljno ocijeniti: raspravljena su aktualna i ključna pitanja naše slavističke znanosti spremno i argumentirano. Odlučeno je da se Kongres sastaje svake tri godine i da ne donosi nikakvih stručnih zaključaka. Slijedeći će se sastati u SR Srbiji, a za predsjednika je izabran D. Vučenov.

I. Muć

### III CONGRESSUS INTERNATIONALIS HISTORIAE ET PHILOLOGIAE SLAVICAE SALISBURGO-RATISBONENSIS

Međunarodni kongres slavenske historije i filologije okupio je po treći put od 1963. g. više od stotinjak naučenjaka iz Evrope i Amerike. Održavao se od 1—7. VII 1970. g. dijelom u Salzburgu a dijelom u Regensburgu. Užu temu Kongresa, uz koju su više-manje bili vezani svi